

Landskap: Småland. *Upptecknat av:* Folke Neij
Härad: Tveta. *Adress:* Sjöbergs Egendom, Tenhult.
Socken: Öggestorp. *Berättat av:* Gustaf Jonasson
Uppteckningsår: 1935. *Född år* 1840 *i* Öggestorp.

Uppteckningen rör L E K S A K E R och S P E L.

Upplysningar om meddelaren.....	sid. 1.
Dockor och hithörande leksaker.....	" 2.
Figurer av hopvikt papper eller dylikt.....	" 3.
Snurror, vind- och vattenhjul.....	" 3.
Leksaker för ljud och buller.....	" 4.
d:o " skjutning och kast.....	" 5.
Tävlingslekar och deras tillbehör.....	" 7.
Fortskaffningsmedel vid lek.....	" 9.
Spel.....	" 10.
Tålamodsprov och skämtuppgifter.....	" 11.
Bokmärken och dylikt.....	" 11.

11 blad

4640

Upplysningar om meddelaren.

Gustaf Jonasson, Femtingen, Öggestorp, här i socknen kallad Gustaf på Femtingen, är för sin höga ålder vital och redig och har av sockenborna rekommenderats mig såsom varande den äldste och med gamla förhållanden bäst förtrogne inom socknen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
l.

4640

Frågelista 31.

L E K S A K E R och S P E L.

Dockor och hithörande leksaker.

Dockor gjordes både av tyg, trä och näver. Även gjorde men dockor av gräs. De svarvade dockorna kommer meddelaren också ihåg. Redan i den 95-årige sagesmannens barndom förekommo 'köpedocker'. Hur länge sådana då varit brukliga, kan han emellertid icke ge besked om. Med dockorna lekte man bland annat "att ba'na sulle gefta se, å dockera föreställde sen deras ba'n".

Djurfigurer tillverkade pojkarna och flickorna av "granebörra' å tallebörra'", de större djuren av grankottarna, de mindre av tallkottarna. Oxen markerades med längre horn, ko med kortare och tjur med bara små tappar till horn. Även hade man "kulleta" kor utan horn. Hornen gjordes av små trästickor o.d., även benen.

Båtar gjorde pojkarna dels av vass, dels av bark. "Barkbåta' grov di ur".

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

—*—
2.

4640

Hus byggdes vid lekarna av pinnar, mellan vilka man flätade i gräs. Även taken gjordes på detta sätt.

"Sågegubba'" utav trä brukade man göra och "sprattlegubba' uttå paff". "Draka' uttå papper, spända mä trästecker, då ha dihatt långt enna' ja' föddes". Han kan inte i detalj redogöra för tillverkningen.

Figurer av hopvikt papper eller dylikt.

"När ja' tjänade, gjorde vi öss ve skörden hattat å säv, di va' så nätta, å di fridde för sola".

Snurror, vind- och vattenhjul.

"Piskesnurr" var en svarvad snurra, som hölls i gång med en piska.

Vindhjul av såväl träspån som papper har meddelaren varit med om att göra. Man fick dem att fara upp i luften, men hur detta gick till, har han glömt.

Vattenhjulen minns den gamle mannen ända från sin tidigaste barndom. Dem gjorde pojkarna, ibland med hjälp av de vuxne, mycket omsorgsfullt, och de fingo dem att driva en ham-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
3.

mare av trä. "Unner dar va' ett stä' uttå trä, å var gång,
dä geck ikring, så slo' dä te ett slag".

Leksaker för ljud och buller.

Ett blåsinstrument skaffade man sig genom att sätta en remsa av det tunnaste björknäverslagret spänd mellan tummarna på de ihophållna händerna och blåsa i springan.

Pipor gjorde man av halmstrån, som man "skar å mella knuta' å blåsst i". Liknande pipor gjordes också av vass. De bästa piporna tillverkades dock av salde (sälg), när den savade. På sådana pipor gjordes ofta flera hål, så att man kunde "tappla".

Om lergökar säger meddelaren: "Ja, Härre Gu', dä ha' ja'hatt mä å blåset i, di köstade bara sex styver". Lergökar-na gjordes av "krukemakara".

Näverlurar ha icke förekommit här, men däremot näverskruvar till att plocka bär i.

"Munnagi'a" var gängse redan i Jonassons barndom.

"Harskramler hade di te å skrämma opp hara' ur lega' mä".

4640

Om vinare säger han: "Vi hängde e' ihöli' kula i ett snöre
å svängde mä, så då oen" (ven). Hartsfiol tycks vara okänd
på orten.

Leksaker för skjutning och kast,

som pojkar hade i sagesmannens barndom. Skjutning med kil,
inslagen i stubbe, har varit brukligt, men icke under något
särskilt namn.

"Stensprättor" ha icke förekommit.

Stenslungorna voro av två slag, käppslunga och läderslunga.
Käppslungan bestod av en i ena ändan kluven käpp, där man
klämde in stenen och sedan slungade den. Läderslungen var
bättre. Den bestod av en skinnbit, vari stenen lades, och
ett kraftigt snöre, fästat vid ändarna av skinnstycket, "å
dä slongade di bra långt mä".

Man använde enkla pilbågar av mjukt trä, hälst "vi'eträ",
och ett starkt snöre. Detta kallades helt enkelt pilbåge..
Pilen var en pinne, spetsad i främre ändan, flat och något
breddad i den bakre. Även förekommo "pilebösser" med kolv.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
5.

4640

Genom stocken på dessa gick en vertikal urtagning, vari en liten trähane var rörlig kring en horisontalt genomslagen och nitad spik. När man tryckte på den under stocken utskjutande delen av hanen (som motsvarar avtryckaren på ett gevär), höjde sig den övre delen och lyfte snöret (bågsträngen) upp över den lilla avsats, mot vilket detta i spånt skick vilade.

På stockens översida var ränna för pilen. Se teckning.

Luftbössor tillverkades av små tallstammar. De kallades "tallebössér". Man valde ut ett lämpligt stycke på tallbusken och skar av det. Sedan beräknade man lagom längd till "pipa", skar runt i barken efter det måttet och arbetade sedan under vridning loss denna från träet. Av träet blev en bit "plogg" och en bit "kolv" att skjuta in.

Skjutning med nyckel har det också sedan gammalt experimenterats med. Därtill fordrades en stor ihålig nyckel. På denna filade man ett fänghål över hålighetens bottenända, laddade som man laddar en "knallhattabössa", lade litet krut i fänghålet och tände eld där. "Men då va' vådlit, då

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

—♦—
6.

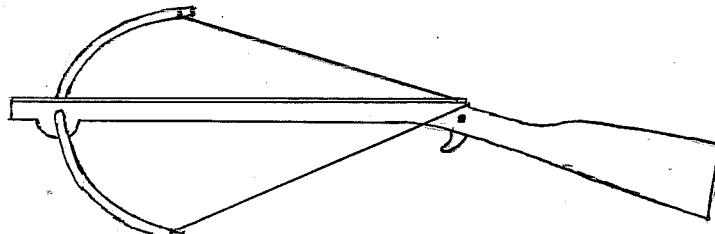
Småland.

"Pilebössa." 4640

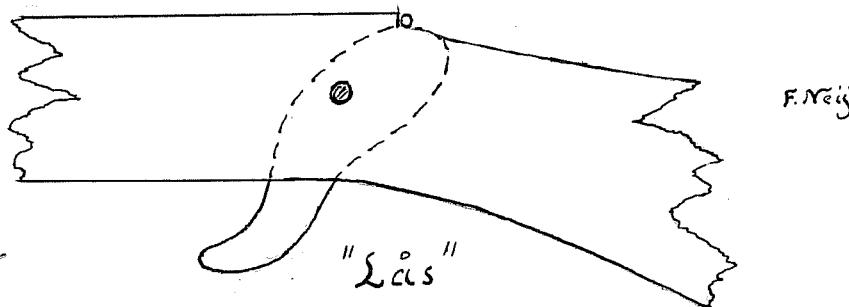
Toeta härad.
Öggestorps s:n.
Femtinge.

Pil

Pilebössa.

"Lås"

Folkefley 1935.

Skriv endast på denna sida!

v.g. vand!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6a.

4640

dåra. Då feck en akta se".

Tävlingslekar och deras tillbehör.

Om bollekars och deras namn bland pojkar och ynglingar minns meddelaren ej mycket. Dock talar han om "bollsstå".

Gummibollar varo redan i bruk i hans barndom, och de anskaf-fades av de vuxne. Slagträn hade man tillfälliga, proviso-iska. Stickor att slå till minns Jonasson inte, annat än sådana att sprätta iväg stenar med. Spellagen varo tillfäl-liga lag, som kommo tillsammans och "böstade" (slogo).

"Slå trelle" har meddelaren bättre minne av, och det till-gick så, att pojkarna delade upp sig i två partier med "staka" (käppar). Ena partiet sökte få fram trillan, och det andra sökte mota eller ta' densamma och sedan övertäga of-fensiven i motsatta riktningen.

Vid kägel spel i gamla tider uppställdes käglorna i två grupper, som ägdes av två olika lag, vilka tävlade sins e-mellan. Klotet utgjordes av en "uttåträteansad boll". Den-na, liksom de likaledes konstlöst tillkomna käglorna, till-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
7.

4640

verkade man själv. Käglorna kallades, med valörer i fallande serie: kongen, frua, knekta' å jumfruera. Små kägel spel för inomhus bruk använde man under vintern. Ävenså funnos kägel spel med blott tre pjäser. Dess namn har gått meddelaren ur minnet. Kägelspelet, över huvud taget, minns han emellertid alltsedan den tidigaste barndomen.

Kasta ring över påle säger han ävenså vara gammalt i bygden liksom ringkastning inomhus med ring i snöre och krok i väggen. Kasta ringar till varann och vid nedslaget träda dem på en käpp säger han sig också minnas från samma tid.

Kastlekar med stenar etc. känner Jonasson icke till.

"Dra käpp" var däremot ett känt och omtyckt näje bland den manliga ungdomen.

"Löftesten, då hade vi bött ve Ljongarp i änga. Den löfte vi en gång öm året, när vi slådde å köm te stenen. Då va' dä te å hänga lia' å fresta, vem sön va' starkast". Lyfta kubb i en däri inslagen kil var likaledes brukligt.

Av höjdhopp tycks bara fritt språng ha varit gängse.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—•—
8.

4640

"Då sto' två å höll opp e' stång, så sulle vi höppa över den".

Endast vanliga "tunnebann te å slå trell mä" äro kända.

Fortskaffningsmedel vid lek.

Gå på styltor har ej varit sed här. (Men i det ej långt avlägsna Jönköping praktiserades detta livligt för 50 år sedan. F.Neij)

Några riktiga skidor hade man heller icke, utan man gjorde sig själv primitiva sådana av i framändan tillspetsade och undertill avsnedda brädlappar, "å döm ok (åkte) vi på".

Skridskor åkte man. Skridskorna bestodo av i träklossar fastsatta skenor. De fästes under foten med remmar eller snören. De kallades "krissko".

Dessutom fortskaffade man sig på isen med kälke och hade som framdrivningsmedel "två käppa' mä jandubba" (järnbrodar.)

Slängkälke anordnades också. Man slog ned en kraftig påle i sjöbottnen att tjänstgöra som centrum. I denna pålestövre ända var islagen en järndubb, på vilken man lade ena ändan
Se teckning.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

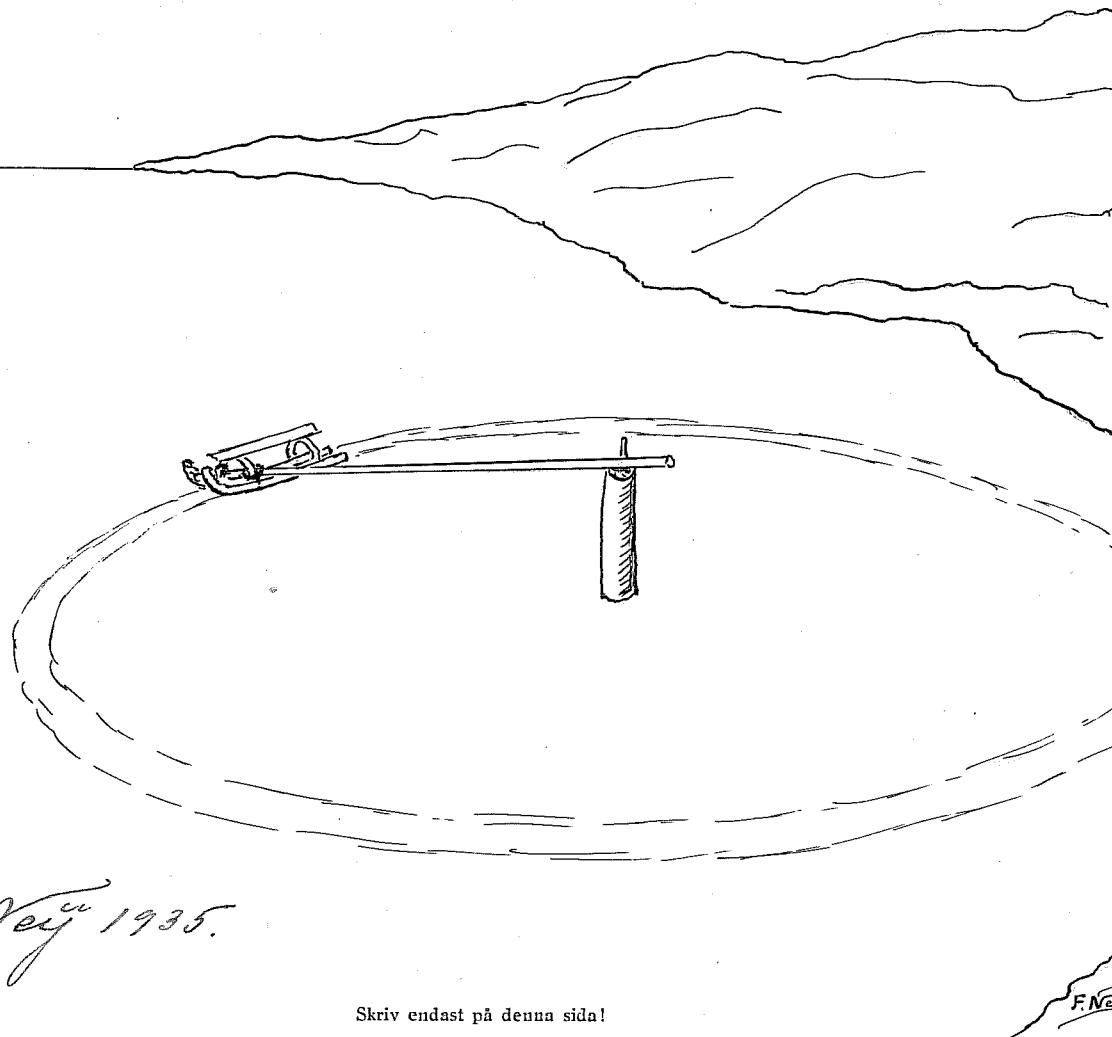
—
9.

Småland.

"Slängkölle."

Tveta härad
Öggestorps s.m.
Lunden.

4640

Folkeverk 1935.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—x—
9a.

F.Neij

av en lång stång, försedd med hål för järnbulten. I stångens andra ända, som fördes in under kälkens sittbräde från sidan, fastgjordes kälken med kättingar eller rep. Så fingo ett par stycken åka och de andra skjuta på, så att kälken gick i cirkel, fortare, ju längre stång man hade. - "Di sneddade å en brä'lapp å ok på isslänter mä".

Små vagnar hade barn av båda könen då som nu, fast hemm gjorda mest.

Av gungor hade man små enkla av bara ett rep eller rep med sittbräde, men åt barnen på Femtingen hade de vuxna gjort en mycket storslagen gunga. Den hängde i stänger, uppburna av grova stolpar, och bestod av ett litet golv med fyra "stolar".

Simdynor varo okända i orten, när Jonasson var barn.

Spel.

Tärningsspel fanns, "men då så' ja' allri'". Brädspel eller känner meddelaren icke heller till.

Om kortlekens ålder i bygden vet han blott, att kortlekar funnos långt före hans tid.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—•—

10.

4640

Spela kula säger han också vara mycket gammalt. Beträffande själva kulorna vill han minnas, att de köptes.

Tålamodsprov och skämtuppgifter.

På detta område är meddelaren ej vidare hemma. Han talar om trollknut på snöre och tror även, att "stuta!" var något, man roade sig med, men svaren verka svävande.

Bokmärken och dylikt.

Bokmärken av tunna träspån ha använts, likaså av ludd från kläderna.

Till pekpinnar hade man långa, raka pinnar utan åtskillnad mellan flicka och pojke.

mmmmmmmm

F. Neij

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—
11.